

POGLED RAZISKOVALCEV NA TRAJNOSTNI TURIZEM

Malči Grivec¹

POVZETEK

Turizem je gospodarska dejavnost in kot taka pomemben dejavnik ekonomskega in družbenega razvoja. Čeprav je turizem težko enoznačno definirati, pa danes vemo, da je družbeni, kulturni in gospodarski pojav, ki ga soustvarjamo vsi, ki bodisi zaradi osebnih in/ali poslovnih razlogov potujemo v kraje izven okolja, kjer stalno bivamo. Gre za dejavnost, ki ustvari 10 % svetovnega BDP in prav toliko zaposlitev, pri čemer je v zadnjih nekaj letih ustvarila kar petino vseh novih delovnih mest. Pri tem pa ne smemo zanemariti sinergijskih učinkov, ki jih ima turizem na druge dejavnosti. Tako ima pozitivne učinke na transport, trgovino, kmetijstvo in proizvodnjo hrane. Preko davkov in dajatev pa vpliva tudi na obseg javnih storitev lokalnega okolja in države kot celote. Kljub številnim pozitivnim vplivom turizma na gospodarstvo se vedno pogosteje v ospredje postavljajo tudi negativni vplivi na naravno, družbeno, socialno in ne nazadnje ekonomsko okolje. Tako vedno bolj v ospredje prihaja koncept trajnostnega turizma, turizma, ki spoštuje potrebe okolja in ljudi, ki tam živijo, kakor tudi lokalnega gospodarstva in obiskovalcev. Temu pa sledijo tudi znanstvene objave, v katerih avtorji trajnostni turizem obravnavajo z različnih zornih kotov.

V prispevku predstavimo turizem kot gospodarsko dejavnost ter njegov prehod v trajnostni turizem. Ob tem naredimo biometrično analizo znanstvenih objav na temo trajnostnega turizma, kjer nas najprej zanima razvoj proučevanja v času ter zorni kot proučevanja proučevanega pojava. Prav tako pozornost namenimo vrsti publikacije, v katerih so objave, in državam, iz katerih prihajajo avtorji.

KLJUČNE BESEDE: trajnostni razvoj, turizem, trajnostni turizem, biometrična analiza.

RESEARCHERS' VIEWS ON SUSTAINABLE TOURISM

SUMMARY

Tourism is an economic activity and as such is an important factor in economic and social development. Although it is difficult to define tourism clearly, we now know that it is a social, cultural and economic phenomenon that is co-created by all of us who travel, either for personal and/or business reasons, to places outside the environment in which we constantly reside. It is an activity that generates 10% of the world's GDP and as many jobs, even one fifth of all new jobs in recent years. However, we must not neglect the synergistic effects that tourism has on other activities. It has a positive impact on transport, trade, agriculture and food produc-

¹ Doc. dr. Malči Grivec, Univerza v Novem mestu Fakulteta za ekonomijo in informatiko, Slovenija, malci.grivec@uni-nm.si

tion. Through taxes and duties, it also affects the level of public services in the local area and throughout the country.

Despite the many positive effects of tourism on the economy, the negative effects on the natural, social, societal and, not least, economic environment are increasingly coming to the fore. Thus, the concept of sustainable tourism, tourism that respects the needs of the environment and the people who live there, as well as the local economy and visitors, is increasingly coming to the fore. Scientific publications follow, in which the authors consider sustainable tourism from different perspectives.

In this paper we present tourism as an industry and its transition to sustainable tourism. At the same time, we perform a biometric analysis of scientific publications on sustainable tourism, being particularly interested in the evolution of the study over time and the perspective of the study of the phenomenon under investigation. We also pay attention to the type of publication in which the publications appear and to the countries from which the authors come.

KEYWORDS: sustainable development, tourism, sustainable tourism, biometric analysis.

UVOD

Danes si življenje brez turizma ne znamo predstavljati, saj so potovanja del tako poklicnega kot zasebnega življenja. Z dvigom življenjskega standarda, izboljšano mobilnostjo in ne nazadnje s spremenjeno miselnostjo so potovanja postala vsesplošno dostopna. Če to na eni strani prinaša vedno večje zadovoljstvo in izboljšuje kakovost bivanja, pa se krepi tudi zavedanje o številnih negativnih posledicah, ki jih s seboj prinaša množični turizem. Tako se vedno pogosteje omenja trajnostni turizem. Turizem, ki bi pri svojem delovanju upošteval potrebe vseh deležnikov, a hkrati tudi ne bi nudil manjše stopnje zadovoljstva.

POJEM TURIZEM

Turizem je družbeni, kulturni in gospodarski pojav, ki vključuje gibanje ljudi v države ali kraje zunaj njihovega običajnega okolja za osebne ali poslovne/poklicne name-ne (<https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms>). Je sestavljen družbeni in ekonomski pojav ter tudi gospodarska dejavnost, zato ga ni enostavno definirati (Planina, 1997, str. 13–16). Dejstvo namreč je, da se turizem neprenehoma razvija, kar pomeni, da opredeljevanje pojma turizem od raziskovalcev zahteva neprestano vnašanje novih elementov (Mihalič, 1994, str. 7–8).

Turizem je od virov odvisna panoga, saj sloni na naravnem okolju, skupnostih in ponudbi produktov, ki ustvarjajo izkušnjo obiskovalcev. Turizem po navadi koncentrira velike količine ljudi v občutljivih ekosistemih (Žunić, 2023, str. 27–28).

Turizem se pojavlja v raznolikih oblikah, kar pomeni, da ga lahko delimo po različnih kriterijih (Planina, 1997, str. 25–26):

- glede na izvor in stalno bivališče turistov – domači in meddržavni turizem,
- glede na vpliv na devizno bilanco – aktivni in pasivni turizem,
- glede na smer gibanja turistov in s tem na dejavnosti v kraju stalnega bivanja ali turističnem kraju – emitivni in receptivni turizem,
- glede na število turistov in organizacijo – posamični ali skupinski turizem in
- glede na dolžino bivanja v enem kraju – stacionarni ali mobilni turizem.

V praksi se pojavljajo še številne druge delitve oz. poimenovanja vrst turizma, kot so: počitniški, prehodni, vikend in izletni turizem. Spet druge delitve zelo natančno opredelijo, za katero vrsto turizma gre. Tako poznamo zdravstveni, rekreativni, obmorski, gorski, mestni, zdraviliški, planinski, kulturni, športni, nakupovalni, lovni, ribiški, yachting, kongresni, poslovni, delavski, kmečki, romarski turizem ... (Planina, 1997, str. 26–27).

Hiter razvoj turizma se je pričel po drugi svetovni vojni (Žunić, 2023, str. 12) kot posledica povečane gospodarske rasti, povečanih dohodkov ljudi ter več prostega časa. Dodatno spodbudo za razvoj je predstavljal razvoj prometne infrastrukture. Hkrati pa so se začele povečevati potrebe ljudi po počitku, zdravju ter odkrivanju novega (Mihalič, 2008; v: Raspor, 2019, str. 5).

Turistična dejavnost je posledično z izjemo covidnega obdobja neprestano rastla in tako postala ena najhitreje rastočih gospodarskih dejavnosti na svetu. S hitrim razvojem mednarodnega turizma je prišlo do pojava, da je bilo turistično povpraševanje večje od ponudbe. Ponudba je povpraševanju seveda sledila, se prilagajala in tako je prišlo do pojava masovnega turizma, tj. turizma, ki je temeljil na kvantitativnem razvoju in rasti in ne na kvalitativnem razvoju. Vse to je imelo negativne vplive tako na kulturno, socialno, naravno in ekonomsko okolje (Raspor, 2019, str. 6–9).

Tudi okrevanje po pandemiji je bilo hitro. Tako velja, da je svetovni turizem na dobri poti, da se do konca leta vrne na raven pred pandemijo (Pololikashvili, 2023). Tudi za Slovenijo podatki kažejo, da se je slovenski turizem s turističnim prometom, realiziranim v letu 2022, močno približal številkam rekordnega leta 2019. Zabeležili smo 15,6 milijona prenočitev, kar je za 39 % več kot leta 2021, ter 5,9 milijona prihodov, kar predstavlja 47 % rast glede na prejšnje leto (Turizem v številkah 2022, 2023, str. 3).

Je pa bila pandemija covida tista, ki je vodila do ponovnega razmisleka o turističnem sektorju in njegovem prispevku k ljudem in planetu. Še dodatno so se pojavile priložnosti za učinkovitejši obnovo v smeri bolj trajnostnega, vključujočega in odprnega turističnega sektorja, ki zagotavlja široko in pravično uživanje koristi turizma (<https://www.unwto.org/tourism-covid-19>). Prišli smo do spoznanja, da z vlaganjem v ljudi in projekte, ki prinašajo spremembe, lahko izkoristimo potencial tega sektorja in spodbudimo rast in priložnosti za vse. Velik vpliv turizma na ekonomsko, družbeno, kulturno in naravno okolje daje namreč panogi edinstveno vlogo pri trajnostnem razvoju (svetovne) družbe v prihodnosti (Starč Peceny in sod., 2019, str. 51).

POJEM TRAJNOSTNI TURIZEM

Od turizma se pričakuje, da bo v državo prinesel dodatna finančna sredstva, povečal domači bruto proizvod, ustvaril nova delovna mesta, revitaliziral in valoriziral naravno in kulturno-družbeno okolje in trajnostno povečal kakovost življenja lokalnih prebivalcev ter njihov nacionalni ponos in zavest o vrednosti narave, kulture in ljudi. A ni vse le pozitivno. Tako se negativni vplivi kažejo v prekomerni uporabi (zlorabi) naravnih in kulturnih virov, v prenatrpanosti ali sezonski naravi turizma. V takšnih primerih turizem negativno vpliva tako na kakovost življenja lokalnih prebivalcev ter na zadovoljstvo obiskovalcev kot tudi na konkurenčnost in uspešnost vloženega kapitala (Mihalič, 2019, str. 319). In ravno slednje naj bi odpravil koncept trajnostnega turizma.

Trajnostni turizem je turizem, ki v celoti upošteva svoje sedanje in prihodnje gospodarske, socialne in okoljske vplive ter hkrati upošteva tudi potrebe obiskovalcev, industrije, okolja in gostiteljskih skupnosti oz. lokalnega prebivalstva (Žunič, 2023, str. 12).

Pri tem velja, da smernice in prakse upravljanja trajnostnega turizma veljajo za vse oblike turizma na vseh destinacijah, vključno z množičnim turizmom in različnimi nišami turističnih segmentov. Trajnostna načela se nanašajo na okoljske, ekonomske in družbeno-kulturne vidike razvoja turizma, med temi tremi dimenzijami pa je treba vzpostaviti primerno ravnotežje, da se zagotovi njegova dolgoročna trajnost. Tako bi moral trajnostni turizem (<https://www.unwto.org/sustainable-development>, Mihalič, 2006, str. 97):

- optimalno izkoristiti okoljske vire, ki so ključni element razvoja turizma, ohranяти bistvene ekološke procese in pomagati ohranяти naravno dediščino in biotsko raznovrstnost;
- spoštovati družbeno-kulturno pristnost lokalnega prebivalstva, ohranяти kulturno dediščino in tradicionalne vrednote ter prispevati k medkulturnemu razumevanju in strpnosti in
- zagotoviti uspešno, dolgoročno gospodarsko poslovanje, ki zagotavlja socialno-ekonomske koristi za vse zainteresirane strani, ki so pravično porazdeljene, vključno s stabilno zaposlitvijo in priložnostmi za zaslužek ter socialnimi storitvami za lokalno prebivalstvo.

A samo cilji niso dovolj, trajnostni razvoj turizma zahteva ozaveščeno udeležbo vseh pomembnih deležnikov ter tudi močno politično vodstvo za zagotovitev široke udeležbe in doseganje soglasja. Doseganje trajnostnega turizma je stalen proces in zahteva stalno spremljanje vplivov ter uvajanje potrebnih preventivnih in/ali korektivnih ukrepov, kadar je to potrebno (<https://www.unwto.org/sustainable-development>).

Da bi lahko sledili zastavljenim ciljem, je treba določiti indikatorje, ki bi bili sprejemljivi in bi izražali jasno sporočilo vsem udeležencem, da bi spremenili svojo okolju neprijazno prakso. V ta namen so se oblikovali kazalniki za trajnostni razvoj turizma za destinacije v Evropi (Mihalič, 2014, str. 41–42), ki so:

- *indikatorji politične uresničljivosti koncepta trajnostnega razvoja turizma*: za implementacijo so ključni, saj brez politične pripravljenosti instrumenti ne bodo niti sprejeti niti uporabljeni v praksi. Ključna vprašanja, na katera morajo indikatorji odgovoriti, so: ali obstaja ekološki management v destinaciji, ali ima destinacija turistično strategijo trajnostnega razvoja in ali so v proces razvoja turizma vključeni vsi akterji v destinaciji. Kot primer indikatorja politične kakovosti destinacije za udejanjanje trajnostnega razvoja pa bi lahko navedli razvit sistem monitoringa in poročanja o doseganju ciljev trajnostnega razvoja.
- *indikatorji naravnega okolja*: merijo obremenitve okolja oz. vplive na naravno okolje zaradi turističnega transporta, pritiskov na vodne vire, proizvodnjo odpadkov ipd., medtem ko v kategoriji kakovost naravnega okolja merijo kakovost zraka, hrup in prenatrpanost, kakovost vode za kopanje ali za pitje ipd.
- *družbeno-kulturni indikatorji*: se nanašajo na primer na dvig življenjskega standarda lokalnega prebivalstva ali na kakovost destinacije z vidika varnosti in odnosa do obiskovalcev.

- *ekonomski indikatorji*: dajejo informacijo na primer o vplivu turizma na zaslužke lokalnega prebivalstva, medtem ko indikatorji ekonomske kakovosti pa dajejo informacijo o odvisnosti celotnega gospodarstva od turizma in sezonski variabilnost.

K trajnostnemu razvoju na splošno in s tem trajnostnemu turizmu pa pomembno prispeva ozaveščenost vseh deležnikov, k čemur prispevajo tudi različne objave.

METODOLOGIJA

Namen prispevka je proučiti zanimanje za trajnostni turizem med raziskovalci, zato želimo proučiti, kako je skozi čas rastlo zanimanje z obravnavno tematike. Ob tem nas zanima, iz katerih držav prihajajo avtorji prispevkov ter v katerih publikacijah so objave na temo trajnostnega turizma najbolj pogoste.

Tako smo si postavili tri raziskovalna vprašanja, in sicer:

RV 1: Kako se je gibalo število znanstvenih objav o trajnostnem turizmu?

RV 2: V katerih državah je med raziskovalci največ zanimanja za trajnostni turizem oz. njegovo proučevanje?

RV 3: S katerih področij prihajajo raziskovalci trajnostnega turizma oz. v revijah katerih področij najpogosteje objavljajo svoja spoznanja?

Uporabili smo biometrično analizo, in sicer smo analizirali prispevke v bazi SCOPUS. Za potrebe analize smo pri iskanju uporabili izraz »trajnostni turizem«, in sicer se naj bi besedna zveza pojavljala ali v naslovu, povzetku ali v ključnih besedah.

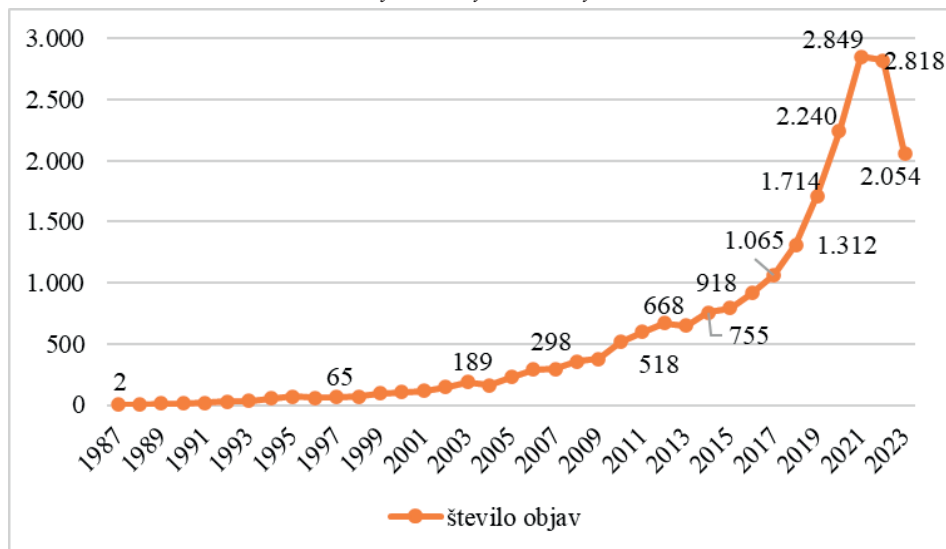
Za obdelavo podatkov smo uporabili Microsoft Excel, s pomočjo katerega smo jih prikazali grafično.

REZULTATI

Poizvedba s ključno besedo »trajnostni turizem« (iskanje v naslovih, povzetkih in ključnih besedah) v bazi SCOPUS je dala 27.761 zadetkov. Od tega jih je bilo 20.634 v angleškem jeziku.

Podrobnejša analiza zadetkov je pokazala, da se je zanimanje med raziskovalci za trajnostni razvoj zlasti povečalo po letu 2000 (prvo raziskovalno vprašanje), kar je razvidno tudi iz grafa 1. V bazi SCOPUS sta bila prva dva prispevka o trajnostnem turizmu objavljena v letu 1987 in od takrat se je število objav na leto vseskozi povečevalo, leta 1989 je število objav glede na predhodno leto naraslo kar za 450 % (iz 2 objav letno na 11 objav letno). Od leta 2015 dalje pa je povprečna letna stopnja rasti števila objav 20-odstotna. Pri tem velja izpostaviti, da je v letih 2019 in 2020 bila stopnja rasti števila prispevkov kar 31-odstotna, leta 2021 pa 27-odstotna.

Graf 1: Gibanje števila objav

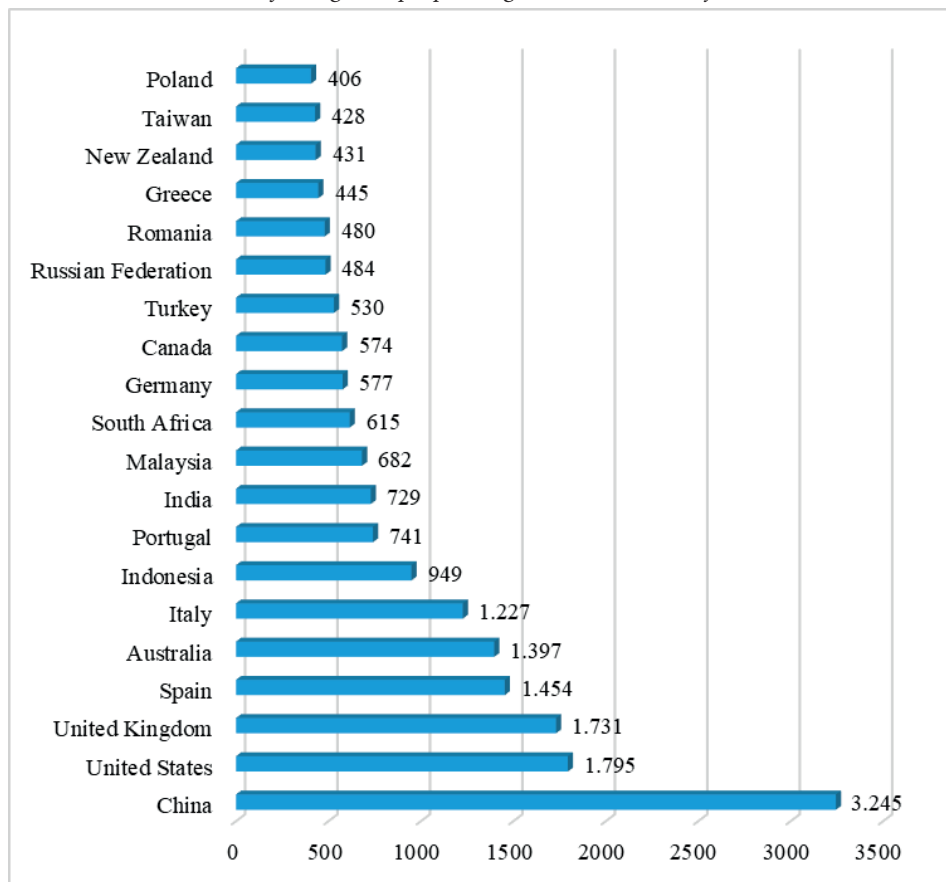

Vir: Scopus, 2023.

Med objavami so prevladovali prispevki iz revij (47 %), prispevki s konferenc (15 %) ter poglavja v knjigah (10 %). Med objavami so se redkeje pojavile še recenzije (3 %) in knjige (1 %).

Med avtorji so se najpogosteje pojavljali avtorji s Kitajske (11 %), Združenih držav Amerike (6 %), Velike Britanije (6 %), Španije in Avstralije (5 %). Ostalih petnajst najpogosteje zastopanih držav, iz katerih so prihajali avtorji (drugo raziskovalno vprašanje), pa prikazuje graf 2.

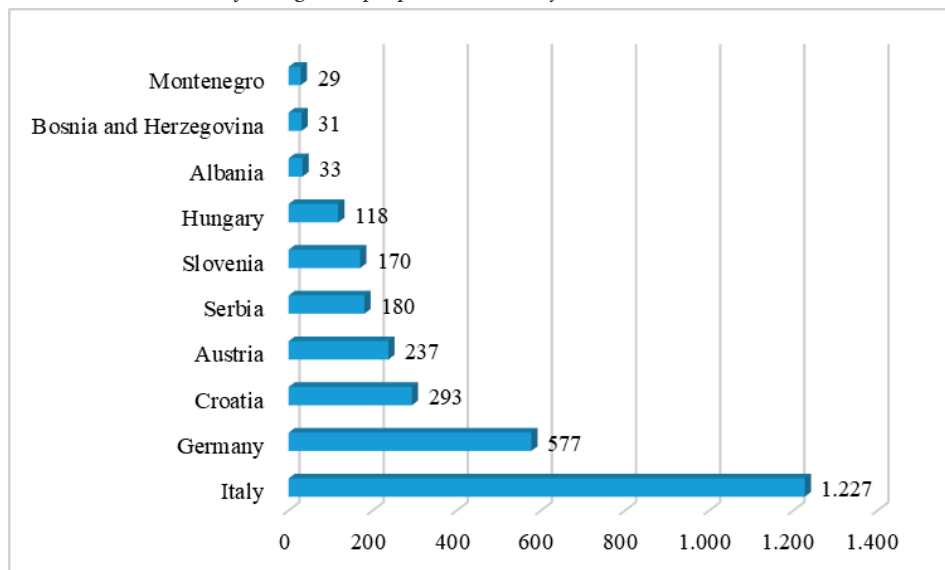
Graf 2: Pogostost prispevkov glede na državo avtorja

Vir: Scopus, 2023.

Natančneje smo pogledali tudi, kako pogosto objavljajo prispevke avtorji iz Slovenije in okoliških držav (graf 3).

Graf 3: Pogostost prispevkov v Sloveniji in okoliških državah

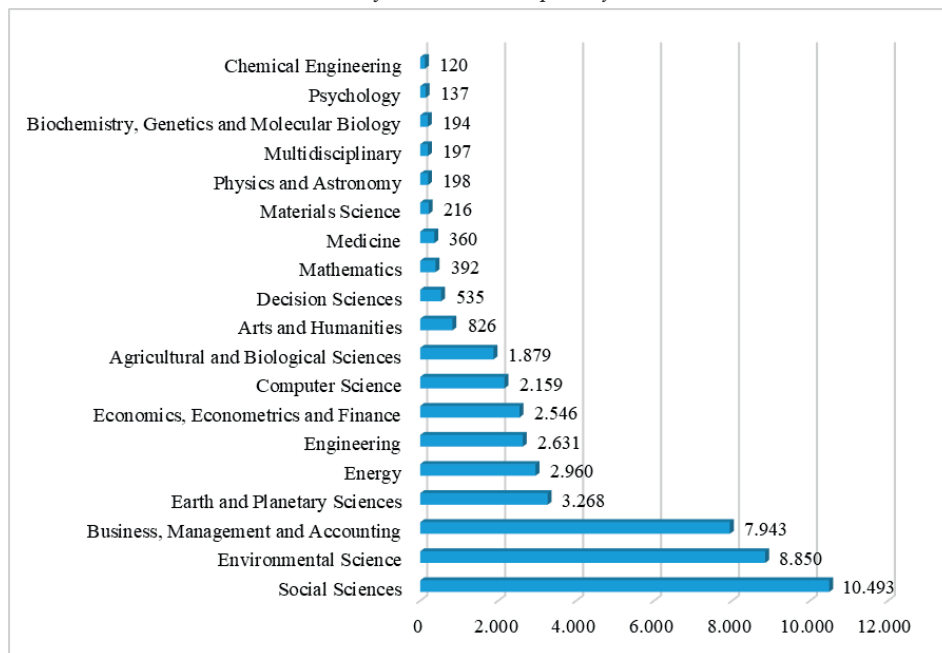

Vir: Scopus, 2023.

Kot vidimo, je bilo največ avtorjev iz Italije, Nemčije in Hrvaške, najmanj pa iz Bosne in Hercegovine in Črne gore. Ob tem moramo opozoriti, da gre za absolutne številke. Da bi bili podatki bolj povedni, pa bi morali to prikazati glede na število raziskovalcev in/ali prebivalcev.

S tretjim raziskovalnim vprašanjem pa smo želeli ugotoviti, s katerih področij prihajajo avtorji (graf 4).

Graf 4: Raziskovalno področje

Vir: Scopus, 2023.

Kot vidimo iz grafa, največ raziskovalcev prihaja s področja družbenih ved (23 %), okoljskih znanosti (19 %) in poslovanja, upravljanja in računovodstva (17 %). Sledijo pa raziskovalci s področij ved o zemlji, s področja energetike, inženirstva, ekonomije in tudi računalništva in informatike.

ZAKLJUČEK

Ugotavljamo, da zanimanje raziskovalcev za trajnostni turizem raste, a hkrati tudi ugotavljamo, da so objave skoncentrirane le na nekatera znanstvena področja. Glede na dejstvo, da turizem posredno vpliva na številne panoge, pa bo zanimanje za trajnostni razvoj morala dobiti na pomenu tudi na drugih raziskovalnih področjih. Filozofija trajnosti mora namreč postati nova norma za vse. Ob tem pa ne smemo pozabiti, da bo pred deležniki turistične dejavnosti še mnogo izzivov, ki se jim bo treba prilagoditi. Turizem smo namreč ljudje in tako se je in se bo moral prilagajati družbenemu in tehnološkemu napredku, kjer bo v obzir jemat tudi okoljsko komponento.

LITERATURA IN VIRI

1. <https://www.unwto.org/glossary-tourism-terms> [Citirano 28. 9. 2023 ob 14.40].
2. <https://www.unwto.org/sustainable-development> [Citirano 28. 9. 2023 ob 11.37].
3. <https://www.unwto.org/tourism-covid-19> [Citirano 28. 9. 2023 ob 11.25].
4. Mihalič, T. (2014). Oblikovanje modela merjenja uspešnosti poslovanja hotelskih podjetij. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
5. Mihalič, T. (2019). Prekomeren ali podmeren turizem – primerjalna analiza ekonomske trajnosti slovenskega turizma. *Economic and Business Review*, 21, pos. št., str. 319–36.
6. Planina, J. (1997). *Ekonomika turizma*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
7. Pololikashvili, Z. (2023). Spletna stran: <https://www.unwto.org/> [Citirano 15. 8. 2023 ob 15.30].
8. Raspor, A. (2019). *Trajnostni turizem v zahodno balkanski regiji*. Dolga Poljana: Perfectus, Svetovanje in izobraževanje, dr. Andrej Raspor, s. p.
9. Starc Peceny, U. in sod. (2019). Turizem 4.0: Izzivi in priložnosti za lokalno skupnost. *Uporabna informatika*, 17, št. 2, str. 51–56.
10. Turizem v številkah 2022. (2023). Spletna stran: https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/tvs/2022/2023_04_STO_TVS_2022_SLO_web.pdf [Citirano 1. 9. 2023 ob 7.15].
11. Žunić, I. (2023). *Impakti turizma*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu- Prirodno-matematički fakultet. Spletna stran: https://www.researchgate.net/publication/371540123_IMPAKTI_TURIZMA/references.